

Introduktionsprogram

Beställningsuppgifter:
Fritzes kundservice
106 47 Stockholm
Telefon: 08-690 95 76
Telefax: 08-690 95 50
E-postadress: skolverket@fritzes.se

Beställningsnummer: 11:1236
ISBN: 978-91-86529-51-2

Foton: Michael McLain

Grafisk produktion: AB Typoform
Tryck: DanagårdsLitho 2011

Innehåll

3	Förord
4	Introduktionsprogram
5	Behörighetskrav
5	Plan för utbildningen
6	Individuell studieplan
7	Nyköping utvecklar sin modell
9	Preparandutbildning
11	Ny organisation – nya introduktionsprogram
13	Programinriktat individuellt val
15	Enskede Gårds gymnasium lyfter fram styrkorna
17	Yrkesintroduktion
20	Med sikte på ett hantverk
22	Individuellt alternativ
24	Allt under ett tak
26	Språkintröduktion
28	Ett strukturerat språkbud i svenska
30	Kommunens skyldighet att anordna utbildning på introduktionsprogram
31	Fristående huvudman
33	Självkänsla och motivation för ett lyckat resultat
35	Dokument efter utbildningen
35	Behörighet för lärare på introduktionsprogrammen
36	Läs mer

Studievägar	Preparand- utbildning	Programinriktat individuellt val	Yrkes- introduktion	Individuellt alternativ	Språk- introduktion
Vilka elever?	Fullföljt årskurs 9 utan att ha uppnått behö- righet till ett visst nationellt program	Obehöriga till nationellt pro- gram, med krav på visst antal godkända betyg och i vissa ämnen	Obehöriga till nationellt program	Obehöriga till nationellt program	Obehöriga till nationellt program, nyanlända
Kommunens skyldighet	Ska erbjuda	Kan erbjuda	Ska erbjuda	Ska erbjuda	Ska erbjuda
Huvudsakligt innehåll	Grundskole- ämnen som krävs för behörighet till nationellt program	Grundskole- ämnen som krävs för behörighet till yrkesprogram och kurser från yrkesprogram- met, APL	Kurser från yrkesprogram, annan yrkes- utbildning, APL/praktik	Grundskole- ämnen, gym- nasieämnen, andra insatser	Svenska/ svenska som andraspråk, övriga grund- skoleämnen, gymnasie- kurser
Syftar till	Studier på nationellt program	Studier på yrkesprogram	Etablering på arbets- marknaden eller studier på yrkes- program	Fortsatt utbild- ning, yrkes- introduktion, etablering på arbets- marknaden	Studier på nationellt program, på annat intro- duktionspro- gram, annan utbildning
Utformning	För enskild elev, flera elever kan ha samma innehåll	För grupp, inne- håll fastlagt i förväg	För enskild elev eller för grupp	För enskild elev, flera elever kan ha samma inne- håll	För enskild elev, flera elever kan ha samma innehåll

Förord

Tydligare utbildningsvägar – nya möjligheter

I den nya gymnasieskolan ersätter fem introduktionsprogram dagens individuella program. Syftet med förändringen är att skapa tydligare utbildningsvägar som bättre möter dessa elevers utbildningsbehov.

De fem programmen har olika syften och delvis olika innehåll. De har alla gemensamt att de ska leda till fortsatta studier eller underlätta för ungdomarna att etablera sig på arbetsmarknaden.

För att klara detta behöver kvaliteten på introduktionsprogrammen stärkas jämfört med dagens individuella program. Innehållet på programmen behöver planeras utifrån elevens behov och förutsättningar och på så sätt ge fler elever möjlighet att nå målen med utbildningen. En förutsättning för att kunna erbjuda en sådan individanpassad studieväg är god samverkan mellan grund- och gymnasieskolan och en väl fungerande studie- och yrkesvägledning.

I samband med övergången från det individuella programmet till fem introduktionsprogram ges nya möjligheter att utveckla utbildningen för de elever som går på introduktionsprogrammen. Skolverket vill med detta material stödja skollivsmännen i planering och genomförande av introduktionsprogrammen.

Ragnar Eliasson
Avdelningschef
Utbildningsavdelningen

Introduktionsprogram

Introduktionsprogrammen vänder sig till de elever som inte uppnått behörighet till nationella program i gymnasieskolan enligt de behörighetsregler som kommer att gälla från och med hösten 2011.

Benämningen introduktionsprogram signalerar att utbildningen inom dessa program syftar till förberedelser till annan gymnasial utbildning eller till arbetsmarknaden.

Introduktionsprogrammen är

- preparandutbildning,
- programinriktat individuellt val,
- yrkesintroduktion,
- individuellt alternativ och
- språkintröduktion.

FRÅGOR OCH SVAR

Hur söker en elev till ett introduktionsprogram?

Två av introduktionsprogrammen, programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion, som anordnas för en grupp elever, är möjliga att söka på motsvarande sätt som till de nationella programmen. För övriga introduktionsprogram är det den som anordnar utbildningen som beslutar på vilket sätt ansökan går till.

Vid vilken ålder kan en elev senast börja på ett introduktionsprogram?

Hemkommunen är skyldig att erbjuda gymnasieutbildning fram till och med det första kalenderhalvåret det år eleven fyller 20 år. Detta gäller således även för utbildning på introduktionsprogrammen.

Behörighetskrav

TILL DE NATIONELLA PROGRAMMEN

Från och med höstterminen 2011 gäller nya behörighetsregler vid ansökan till gymnasieskolan. För samtliga nationella program krävs godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk, matematik och engelska. Utöver det krävs följande för de olika programmen.

För behörighet till ett yrkesprogram krävs även godkända betyg i fem andra ämnen. Dessa fem ämnen är inte specificerade.

För behörighet till det estetiska programmet krävs även godkända betyg i nio andra ämnen. Dessa nio ämnen är inte specificerade.

För behörighet till ekonomiprogrammet, humanistiska programmet och samhällsvetenskapliga programmet krävs även godkända betyg i geografi, samhällskunskap, historia, religionskunskap och fem andra ämnen.

För behörighet till det naturvetenskapliga programmet och teknikprogrammet krävs även godkända betyg i biologi, fysik, kemi och sex andra ämnen.

TILL INTRODUKTIONSPROGRAMMEN

Även till vissa av introduktionsprogrammen finns behörighetskrav vilket framgår i beskrivningarna av respektive program. Exempelvis krävs godkända betyg i vissa ämnen när det gäller programinriktat individuellt val. Kravet kan också vara att eleven saknar de godkända betyg som krävs för behörighet till nationella program, vilket är fallet med preparandutbildningen.

Plan för utbildningen

Utbildningen på ett introduktionsprogram ska följa en plan som huvudmannen beslutar om. Planen ska innehålla utbildningens syfte, längd och huvudsakliga innehåll. Utbildningen på introduktionsprogrammen ska som huvudregel motsvara heltidsstudier. Utbildningen kan göras mindre omfattande om eleven önskar det och huvudmannen anser att det är förenligt med utbildningens syfte. En elev som har påbörjat ett introduktionsprogram har rätt att fullfölja utbildningen enligt den plan som gällde när utbildningen inleddes. Om eleven har medgett det kan planen ändras.

Individuell studieplan

Den individuella studieplanen får en extra viktig funktion för elever på introduktionsprogrammen eftersom programmen saknar nationellt fastställda programstrukturer och examensmål.

Rektor ansvarar för att en individuell studieplan upprättas för varje elev. En sådan plan ska innehålla uppgifter om ämnen och kurser som eleven ska studera samt, när det är aktuellt, andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Studieplanen ska utformas efter elevens behov och intressen, samt följas upp, utvärderas och vid behov revideras, i samråd med eleven och i förekommande fall dennes vårdnadshavare.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur samarbetar ni med grundskolan inför mottagandet på introduktionsprogrammen? På vilket sätt kan ni utveckla samarbetet?
- Vilken information om eleven är viktig att få från grundskolan?
- Hur arbetar ni med att ta fram och följa upp den individuella studieplanen? Hur kan ni utveckla det arbetet?

Nyköping utvecklar sin modell

När promemorian om de nya introduktionsprogrammen kom ringde ordföranden för utbildningsnämnden i Nyköping till Navets rektor Björn Littmarck och frågade om han fick bjuda på tårta. ”Jag tycker det är roligt att Sverige som nation följer Nyköpings exempel”, skojade han under personalmötet.

Navet är Nyköpings skol- och ungdomsenhet för IV-elever. Den har funnits sedan år 2000 och har genom ett nära samarbete med politiken under åren 2000 till 2008 fått starta fem olika inriktningar inom IV-programmet. Tio år senare bestämde Sveriges riksdag att IV-programmet skulle ersättas av fem introduktionsprogram.

– När vi fick veta att de fem introduktionsprogrammen skulle införas gick vi till nämnden och bad att få pröva modellen redan ett år tidigare, berättar Björn Littmarck.

Det är inte alltid de ungdomar som söker till programmen som man trodde att det skulle vara.

– Det märks bland annat på preparandutbildningen som var tänkt för de mest studiemotiverade. De elever som sökte preparandutbildning hos oss var ungdomar som i många fall hade få poäng, men som hade bestämt sig för att ”nu jäklar”. Det var visserligen en del som hoppade av när de förstod att utbildningen innebar heltidsstudier. Men de som är kvar nu är ett gäng på sexton elever som verkligen har gett järnet. En del har dyslexi och andra svårigheter men de har jobbat som slavar för att uppnå betyg för att bli behöriga. Alla kommer inte att nå dit, men många gör det. Så där ser vi att vi kommer att behöva både mer lärarresurser och speciallärarresurser än vi räknade med från början.

I höst kopplas ett nationellt program, hantverksprogrammet till Navet, för att ge möjlighet till samverkansvinster med yrkesintroduktionen. Det är viktigt att Navet inte bara förknippas med dem som har gått specialvarianter, konstaterar Björn Littmarck, men ser även fördelar med att ha alla introduktionselever samlade på ett ställe.

2005 startades det man kallade yrk-mek som har många likheter med den kommande yrkesintroduktionen.

– Vi såg tidigt de praktiskt lagda ungdomarna som framför allt ville gå bygg- och fordonsprogrammen, men som hade alldeles för få betyg med sig. De skulle aldrig ha en chans att komma in på de nationella programmen. Då startade vi yrk-mek med målet att eleven skulle kunna bli anställd, helst inom två år. Det har lyckats väldigt bra. Nu kom yrkesintroduktionen som är precis vad vi hade tänkt oss – att målet kan vara anställning. Dessa elever har inga planer på att studera tre år på gymnasiet.

De nya behörighetskraven kan komma att kräva större lärarresurser. Det är fortfarande oklart hur många elever som kommer att gå på introduktionsprogrammen.

– Tidigare var det enklare, genom att titta på decemberbetygen kunde man se hur många elever som antagligen inte skulle bli behöriga. Nu är det svårare att överblicka. För programinriktat individuellt val ska man ha sex god-

kända betyg, för yrkesförberedande program åtta och för högskoleförberedande tolv.

De elever som börjar på språkintröduktion får göra språktest. Så snart de har uppnått en tillräcklig språklig nivå ska de slussas vidare till exempelvis individuellt alternativt

– I en del andra kommuner läser eleverna språkintröduktion väldigt länge på samma ställe, men vi vill att de ganska snart slussas in med andra ungdomarna. De ska uppnå så goda svenskkunskaper så att de kan gå vidare. Många vill gärna komma tillbaka till sin gamla grupp och fika, men vi tycker det är viktigt att inte hålla sig kvar i tryggheten för mycket. Man måste utmanas och gå vidare, säger Björn Littmarck.

Yrkesintröduktionen ska bli ett tydligt yrkesinriktat utbildningsalternativ. Där kan Navet utgå ifrån erfarenheterna av yrk-mek som de redan har haft i några år.

– Tre dagar i veckan har eleverna haft verkstad och två dagar i veckan har de haft kärnämnen. De har haft bland annat idrott och hälsa, samhällskunskap, engelska, svenska och matte. Det är viktigt att de läser tydliga karaktärsämnen som till exempel arbetsmiljö och säkerhet, hett arbete som görs i samarbete med brandförsvaret, och underhåll. Det första året får de prova på svets, byggplåt och skärande bearbetning, för att se var de har sin styrka, sedan får de specialisera sig.

– Nyköping är en residensstad som av tradition har mycket administration men färre industrier. Men nu har vi fått en stor industri som behöver anställa massor av svetsare. Där har våra elever haft stora möjligheter att få jobb, så det har varit viktigt att vi har haft yrkeslärare som kan ge kurser på hög nivå. År två blandar man yrkespraktik med fortsatta karaktärsämneskurser. Sedan har målet varit att man tredje året ska kunna bli anställd om man inte vill fortsätta plugga. Många har fått anställning efter två år.

Hur samverkar ni med det lokala arbetslivet?

– Vi har sedan många år ett samarbete med det lokala arbetslivet. Vi har många småföretag här i Nyköping och har upptäckt att sådana små firmor har svårt att hinna med kontakten med skolan. Ett sätt vi prövat, är att vi bjudit på lunch, för lunch ska de ändå äta. Ungdomarna är med på lunchen och kan få en direkt kontakt med företagen och presentera sig.

– En företagare sa: Inser ni att jag måste kunna debitera 550 kronor i timmen för varje anställd.? När vi på skolan pratar om kraven i arbetslivet förstår de ofta inte, men när en företagare och möjlig framtida arbetsgivare sa detta förstod de. ●

Preparandutbildning

Syftet med preparandutbildning är att elever som har fullföljt årskurs 9 i grundskolan utan att ha uppnått behörighet till ett visst nationellt program ska uppnå sådan behörighet.

Preparandutbildningen står öppen för ungdomar som saknar ett eller flera av de godkända betyg som krävs för behörighet till de nationella programmen. Det betyder att utbildningen kan bli aktuell både för elever som inte är behöriga till något nationellt program och för elever som är behöriga till ett yrkesprogram men inte till det högskoleförberedande program som eleven önskar gå.

Preparandutbildningen ska utformas för en enskild elev. Utbildningen inrättas alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Det finns dock inget som hindrar att flera elever har en utbildning med samma innehåll.

Elever som uppnår behörighet till ett nationellt program under läsårets gång kan, om det finns plats, antas till ett nationellt program. Ju tidigare under läsåret övergången sker desto större blir naturligtvis elevens möjligheter att följa undervisningen i normal studietakt. Om eleven blir behörig i slutet av läsåret är det sannolikt mest lämpligt att elever söker till det aktuella programmet läsåret efter.

Preparandutbildning för en elev ska pågå högst ett år. Om huvudmannen för utbildningen finner att det finns synnerliga skäl kan dock preparandutbildningen förlängas till två år.

Preparandutbildningen ska innehålla de grundskoleämnen som eleven inte har godkända betyg i och som eleven behöver för att uppnå behörighet till ett önskat nationellt program. Vidare får preparandutbildningen innehålla ytterligare grundskoleämnen, dock inte sådana ämnen som eleven har godkända betyg i. Preparandutbildningen får dessutom innehålla kurser från nationella program och, i mindre omfattning, andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling.

FRÅGOR OCH SVAR

Kan en kommun neka en elev att gå preparandutbildning?

Nej, men utbildningen är tänkt för elever som kan bli behöriga till ett visst nationellt program inom ett år. Syftet med tidsbegränsningen är att avgränsa målgruppen.

Kan en elev läsa upp godkända betyg på preparandutbildning?

Nej. Utbildningen får inte innehålla sådana grundskoleämnen som eleven redan har godkända betyg i. Eleven har dock samma rätt som andra elever att genomföra prövning i ett ämne som eleven redan har godkänt betyg i.

Vilka övergångsbestämmelser finns om undervisning i grundskolans ämnen på introduktionsprogrammen?

De kursplaner för ämnena i grundskolan som gäller före den 1 juli 2011 får användas fram till den 1 juli 2013 för undervisningen i dessa ämnen på introduktionsprogrammen.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur kan ni organisera utbildningen så att eleven ges möjlighet att läsa de ämnen eleven behöver för att få önskad behörighet?
- Hur kan ni organisera preparandutbildningen för en elev som behöver läsa ett fåtal ämnen, så att det ändå motsvarar heltidsstudier?

Ny organisation – nya introduktionsprogram

Göteborg började pröva de nya introduktionsprogrammen redan hösten 2010. Samtidigt planerade de för en ny organisation där de blivande introduktionsprogrammen skulle knytas till flera gymnasieskolor, för att finnas i anslutning till de nationella programmen.

Tidigare var cirka 1 100 av kommunens 1 700 elever på det individuella programmet samlade på en och samma skola – Vingagymnasiet. Utifrån utbildningsnämndens önskan om att det individuella programmet skulle vara mer knutet till de nationella programmen på fler gymnasieskolor, planerades en omorganisation. Eftersom promemorian om särskilda program samtidigt var aktuell beslutade Göteborg att ta ett första steg mot den nya gymnasieskolan för de elever som ännu inte var behöriga. Till beslutet bidrog att de nya behörighetskraven innebar att eleverna kan behöva läsa in betydligt fler grundskoleämnen än tidigare.

Hur samarbetar ni med grundskolorna inför mottagandet på de olika introduktionsprogrammen?

– Vi har ett planerings- och samordningsteam som består av fem specialpedagoger och har delat upp grund- och gymnasieskolorna i Göteborg mellan dem. De medverkar på överlämnings- och kartläggningsskonferenser på samtliga cirka 80 grundskolor i kommunen. Grundskolorna har särskilda överlämningsblanketter som de skickar in. Vi kartlägger ungefär 2 000 elever som kan bli aktuella för introduktionsprogrammen. Överlämningshandlingarna är dels underlag för matchning och antagning, dels innehåller de information till mottagande gymnasieskolor. Det bidrar till att man kan möta eleverna utifrån vad de tidi-

gare har lärt sig, berättar Lena Jagers, planeringsledare för introduktionsprogrammen i Göteborgs kommun.

Hur går erbjudandet om introduktionsprogrammen till?

– Vi anordnar en gymnasiemässa på hösten där introduktionsprogrammen finns med, och så har vi en hemsida där varje program finns beskrivet. Genom samarbetsorganisationen, kommunalförbundet GR, Göteborgsregionen, kan även elever från kranskommuner söka till våra nya introduktionsprogram.

Huvudmannen ska ha en plan för utbildningen på introduktionsprogrammen. Hur har planen tagits fram och vad innehåller planen hos er?

– Vi har en plan sedan tidigare men utvecklar den nu så att det blir tydligt vad som förväntas att eleverna ska lära sig på de olika utbildningarna. Där ska det finnas punkter som syfte, behörighet, innehåll, längd och organisation. GR:s nätverk för introduktionsprogram, som består av skolledare från 13 kommuner, tar tillsammans fram en mall för planen, säger Lena Jagers.

Vad innehåller era individuella studieplaner, hur har de tagits fram?

– De ska innehålla vilka kurser eleven ska läsa och i vil-

ken omfattning. Studieplanerna finns sedan tidigare i vårt elevregistreringssystem som är kopplat till schema och ersättning. Vi håller på att utveckla ett webbaserat elevregistreringssystem nu, där de individuella utvecklingsplanerna är bättre anpassade till introduktionsprogrammen. Även praktik och motivationsinsatser ska kunna sättas på pränt så att det kan bli en merit.

Närheten till de nationella programmen är viktig för de nya introduktionsprogrammen. Till preparandutbildningen kommer en del elever som kanske bara saknar behörighet i ett enda ämne, till exempel matematik. Om en elev siktar på exempelvis yrkesprogrammet restaurang och livsmedel, kan man lösa det så att eleven läser övriga ämnen med eleverna på det nationella programmet och antingen har grundskolematematik i en separat grupp eller läser matematik tillsammans med de andra eleverna och får särskilt stöd av läraren för att nå grundskolans mål.

– Detta är en bra konstruktion eftersom eleverna får en treårig utbildning, då de smidigt kan antas av rektor till det närliggande nationella programmet, så snart behörigheten är klar. Den nämnda eleven kan gå ut med godkända betyg och arbeta inom livsmedel och restaurang, säger Lena Jagers. Vi anordnar också preparandutbildning i grupp som ett förberedande år, för de elever som behöver mer tid på sig.

– I Göteborg finns det två vägar in till yrkesintroduktionen, antingen i anslutning till yrkesprogrammen eller en mer allmän ingång för de elever som ännu inte vet vilken yrkesinriktning de vill gå. Där kan eleverna prova olika typer av praktik och skolan får samarbeta mycket med arbetslivet.

I samverkan med de arbetsgivare som eleven praktiserar hos kan skolan ta fram moment inom yrket som eleven ska lära sig. Dessa kan sedan valideras så att det syns vad eleven har lärt sig i arbetslivet.

Yrkesintroduktion och Individuellt alternativ får innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling. Vilka sådana insatser kan vara aktuella hos er?

– Vi har flera olika motivationsinsatser. Vi har Skyddsnätet, där vi samarbetar med socialtjänsten för att hjälpa elever som har svårt att ta till sig utbildning.

– Vi samarbetar med studievägledare, kuratorer och elevhälsan för att successivt hjälpa eleven att komma tillbaka till skolan. Andra insatser kan vara stödsamtal, praktikplatser som kan motivera eleverna, och tjej- och killgrupper.

Hur planerar ni arbetet för elever från grundsärskolan?

– I samverkan med gymnasiesärskolan gör de samordnande specialpedagogerna en gemensam bedömning. De elever som har gått grundsärskolan och vill gå vidare till introduktionsprogrammen bjuds in för att få utvecklad information om vad introduktionsprogrammen innebär. Eleverna erbjuds också studiebesök och praktik på gymnasiet för att se om det passar dem.

Individuellt alternativ ska utformas utifrån elevens behov och förutsättningar. Hur gör ni för att identifiera elevens förutsättningar?

– Vi gör en kartläggning utifrån underlaget från den överlämnande skolan. Elevens studiehandledare tar inledningsvis reda på om eleven behöver särskilt stöd eller till exempel har en funktionsnedsättning och stämmer av med eleven inför att den individuella studieplanen skrivs, säger Lena Jagers. ●

Programinriktat individuellt val

Syftet med programinriktat individuellt val är att elever ska få en utbildning som är inriktad mot ett nationellt yrkesprogram och att de så snart som möjligt ska kunna antas till det programmet.

Programinriktat individuellt val står öppet för ungdomar som inte har alla de godkända betyg från grundskolan som krävs för behörighet till ett yrkesprogram men har godkända betyg i svenska eller svenska som andraspråk och i engelska eller matematik samt i minst fyra andra ämnen, eller i engelska och matematik samt i minst tre andra ämnen.

En huvudman som anordnar ett yrkesprogram får anordna programinriktat individuellt val som är inriktat mot detta program.

För programinriktat individuellt val gäller att utbildningen erbjuds för en grupp elever och att den därmed blir sökbar. Det innebär att utbildningen inrättas i förväg och att utbildningens innehåll är fastlagt innan eleven söker. En ansökan till programinriktat individuellt val som utformats för en grupp elever ska lämnas in till den sökandes hemkommun. Om den sökta utbildningen anordnas av en annan huvudman ska kommunen omedelbart sända ansökan vidare dit.

Efter ansökningstidens utgång fattar den anordnande huvudmannen beslut om mottagande av de sökande som uppfyller behörighetskraven. Räcker platserna till alla mottagna, ska de också antas. Om platserna inte räcker till alla mottagna måste ett urval göras. Då gäller samma regler gäller som för de nationella programmen. Att ett program ska utformas för en grupp elever utesluter inte att det rent faktiskt bara blir en elev som antas till utbildningen.

En elev som går programinriktat individuellt val kan bli behörig till ett nationellt program när som helst under året. Elever som uppnår behörighet till ett nationellt program under läsåret har inte per automatik rätt till en plats på det nationella program som utbildningen inriktas mot. Det är ett beslut som måste fattas från fall till fall men med tanke på syftet med utbildningen är det önskvärt att skolorna har beredskap för att ta in eleven på det nationella programmet.

Programinriktat individuellt val ska innehålla de grundskoleämnena som eleven saknar godkända betyg i för att bli behörig till ett yrkesprogram. Dessutom ska kurser från ett nationellt yrkesprogram och arbetsplatsförlagt lärande ingå i utbildningen.

FRÅGOR OCH SVAR

Vad är viktigt att tänka på när huvudmannen bestämmer till vilka program som man ska erbjuda programinriktat individuellt val?

Vilka yrkesprogram som utbildningen ska inriktas mot och hur många platser som erbjuds beslutas lokalt, men bör så långt som möjligt anpassas efter ungdomarnas önskemål. När man beslutar om hur många platser som ska erbjudas bör behöriga elever inte förfördelas.

Hur bör övergången till det nationella programmet gå till?

Syftet med programinriktat individuellt val är att en elev som blir behörig under läsårets gång ska kunna antas vid en senare tidpunkt. Detta kräver att skolorna har beredskap för att kunna ta in eleven på det aktuella yrkesprogrammet. Elever som uppnår behörighet till ett nationellt program under läsåret har inte per automatik rätt till en plats på det nationella program som utbildningen inriktas mot.

Det är rimligt att väga in om det fanns behöriga sökande till yrkesprogrammet som inte kunde beredas plats vid antagningen till programmet vid terminens början när en elev från programinriktat individuellt val vill komma in på det nationella programmet.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur går mottagandet till det nationella yrkesprogrammet till? Vad kan ni utveckla?
- Hur undviker ni att behöriga elever inte förfördelas i antagningen till yrkesprogrammen?

Enskede Gårds gymnasium lyfter fram styrkorna

Vilka är elevens bästa sidor? I vilka situationer är eleven mottaglig för att lära sig? Jennie Rosengren, rektor vid Enskede Gårds gymnasium, försöker få grundskolorna att tona ner blivande introduktionselevs brister och lyfta fram styrkorna.

– Jag brukar säga till mina elever att här har alla dina skolkompisar något de tycker är svårt så på det sättet är du inte unik här. Det är inget konstigt, man kan lära sig väldigt mycket ändå, säger Jennie Rosengren, rektor på Enskede Gårds gymnasium.

Enskede Gård är ett yrkesgymnasium med hantverksprogrammet, inriktning frisör och finsnickeri, samt restaurang- och livsmedelsprogrammet, inriktning bageri. I höst startas även VVS- och fastighetsprogrammet, inriktning fastighet. Ungefär hälften av de 500 eleverna går i dag på individuella programmet.

När vi träffas på Jennie Rosengrens rum är det alldeles lugnt i skolan eftersom det är påsklov. Hon berättar att skolans ledningsgrupp började planera för de nya introduktionsprogrammen redan hösten 2009, utifrån den promemoria som Utbildningsdepartementet hade skrivit då.

– Vi tänkte direkt att vi skulle ha alla programmen. Den första idén med introduktionsprogrammen var att de skulle vara just en introduktion till vidare studier och arbetsliv, vår målsättning är att så många som möjligt ska ta sig vidare till ett nationellt program. Då handlar det om allt från hur man gör bedömningar i olika ämnen till hur man dokumenterar pedagogisk utveckling.

– Vi har gjort basplaner och utifrån dem kommer vi att göra intervjuer med eleverna som har sökt och göra en individuell studieplan, och utifrån den gör man ett individuellt schema. För att ha bemanning och kunna göra personalplanering kan vi inte vänta till augusti utan vi måste lägga ut kurser i vår.

De tittade även på hur elevgruppen såg ut i dag och hur den kunde tänkas bli.

– Vi såg att vi måste utvecklas inom specialpedagogik och svenska som andraspråk. Vägledning ser vi som en nyckel för att det här ska bli möjligt. Det gäller inte bara studie- och yrkesvägledning som profession, utan alla måste kunna hjälpa eleverna med deras val. Där har vi börjat med fortbildning för vår personal, vi har haft föreläsningar om vägledning och om dyslexi och liknande.

Hur samarbetar ni med grundskolorna?

– Vi har dels skrivit ett grundmaterial som alla studie- och yrkesvägledare på grundskolorna får, dels har alla studie- och yrkesvägledare kommit hit och fått ställa frågor. Vi får också information om eleverna i bilagor från antagningsenheten. I vissa fall vill studie- och yrkesvägledarna komma hit för att tillsammans gå igenom en elevs bilagor. Stockholm är väldigt stort, så bilagorna får stor betydelse.

En relativt stor andel av eleverna kommer inledningsvis att läsa språkintröduktion, som vänder sig till elever som nyligen anlät till Sverige och behöver en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket.

– Vi har som målsättning att man ska kunna läsa vissa ämnen på sitt modersmål, berättar Jennie Rosengren vidare. Det är gynnsamt, både för språkutvecklingen i svenska och för den övriga kunskapsutvecklingen att till exempel läsa matte på sitt modersmål. Vi ska försöka få till åtminstone någon eller ett par mattekurser i höst så får vi se hur det fungerar.

Ett annat introduktionsprogram som kan få många elever på Enskede Gård är yrkesintroduktionen, med tanke på att skolan är en yrkesskola.

– På yrkesintroduktionen får man under hösten läsa kurser från alla våra fyra nationella yrkesprogram innan man väljer inriktning. Om någon har ett väldigt starkt önskemål att inte läsa kurser från alla programmen behöver hon eller han inte göra det, men grundtanken är att man ska prova allt. För vi har erfarenheten att eleverna kanske inte alltid väljer helt av intresse, och vissa val vågar man kanske inte göra.

– Om en elev behöver en paus från de teoretiska ämnena och vill gå ut och jobba försöker vi knyta gymnasiekurser till arbetsplatser så att vi kan sätta betyg. Till exempel, om någon är i en videobutik har den branschen ingenting med våra program att göra, men då kan man faktiskt läsa kursen försäljning och service. Om du inte har en gymnasieexamen kan du i alla fall visa upp ett dokument för framtida arbetsgivare som visar vad du har läst.

– Vi har ganska mycket branschkontakter eftersom vi har arbetsförlagt lärande på alla program. Vi har också utbildning för alla handledare. Den innehåller bland annat information om betygssystem, ungdomar och ungdomskultur och pedagogik. Man får också lära sig om lagstiftning. Till hösten kommer vi också att ha en utbildningsledare som ska samordna allt som har med arbetsplatsförlagt lärande att göra. Vi samverkar även med omvärlden och har praktik utomlands. Det gäller även för eleverna på introduktionsprogrammen, säger Jennie Rosengren. ●

Yrkesintroduktion

Syftet med yrkesintroduktion är att elever ska få en yrkesinriktad utbildning som underlättar för dem att etablera sig på arbetsmarknaden eller som leder till studier på ett yrkesprogram.

Yrkesintroduktion står öppen för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram. Den står dock inte öppen för ungdomar som ska erbjudas språkintroduktion. Om huvudmannen för utbildningen anser att det finns synnerliga skäl, får dock ungdomar som uppfyller behörighetskraven för ett yrkesprogram tas emot till yrkesintroduktion. Med synnerliga skäl avses till exempel att en elev trots anpassningar och kraftfulla insatser från skolans sida står i begrepp att helt avbryta sina studier i gymnasieskolan och att yrkesintroduktion eller individuellt alternativ framstår som de enda alternativen till detta.

Elever från grundsärskolan ska erbjudas yrkesintroduktion om de vill det och om de bedöms ha förutsättningar att klara utbildningen.

Yrkesintroduktion får utformas för en grupp elever och blir därmed sökbar, men den får även utformas för en enskild elev.

En ansökan till yrkesintroduktion som har utformats för en grupp elever ska lämnas in till den sökandes hemkommun. Om den sökta utbildningen anordnas av en annan huvudman ska kommunen omedelbart sända ansökan vidare dit.

Yrkesintroduktion ska huvudsakligen innehålla yrkesinriktad utbildning. Den får även innehålla hela eller delar av kurser i karaktärsämnen och i gymnasiegemensamma ämnen som ingår i gymnasieskolans nationella yrkesprogram eller annan yrkesinriktad utbildning. Dessutom ska utbildningen innehålla arbetsplatsförlagt lärande eller praktik. Vidare får yrkesintroduktion också innehålla grundskoleämnen som eleven saknar godkända betyg i. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, såsom olika motivationsinsatser, får ingå i utbildningen.

FRÅGOR OCH SVAR

Vad är skillnaden mellan APL och praktik?

APL är lärande på ett program som genomförs på en arbetsplats och är ämnesplanebaserat. Praktik behöver inte vara kopplat till ämnesplanerna, men kan ge erfarenheter från arbetslivet som kan öka elevens möjlighet att etablera sig på arbetsmarknaden.

Vad menas med synnerliga skäl för att bli mottagen på yrkesintroduktion?

Med synnerliga skäl menas till exempel att en elev trots anpassningar och kraftfulla insatser från skolan står i begrepp att helt avbryta sina studier i gymnasieskolan. Huvudmannen för utbildningen ska ha övervägt alla relevanta stödåtgärder innan man prövar om det finns synnerliga skäl. Möjlighet att tas emot på yrkesintroduktionen på grund av synnerliga skäl ska användas i undantagsfall.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur kan ett i förväg utformat kurspaket inom yrkesintroduktionen se ut? Inom vilka områden planerar ni att utforma givna kurspaket?
- Hur samverkar ni med det lokala arbetslivet för att kunna utforma sådana kurspaket/utbildningsvägar?

Med sikte på ett hantverk

På den fristående skolan Hantverksakademin i Stockholm är det få som bryr sig om man går ett nationellt program eller ett introduktionsprogram – här handlar det om att vara en duktig hantverkare. Med de nya introduktionsprogrammen ser skolan möjligheter att anpassa utbildningen till varje enskild elev.

På Hantverksakademin finns verkstäder för bland annat trä, keramik, textil/läder, guld- och silversmide samt en frisörsalong. Alla elever på introduktionsprogrammen får prova på alla verkstäder under sitt första år på Hantverksakademin.

– Vi är mitt inne i den mest intensiva fasen av planering just nu, berättar biträdande rektorn Åsa Beckman. Vi tittar på tjänstefördelning, schemaläggning och resurser. Vi tar in en stor andel elever på programinriktat individuellt val, de som är nästan klara. Vi har också yrkesintroduktion och individuellt alternativ. Vi kan redan nu se vilka som har sökt. Vår studie- och yrkesvägledare håller på att gå igenom vilka ämnen eleverna saknar betyg i så att vi ska kunna skraddarsy deras utbildningar.

– Vi intervjuar de elever som ska gå yrkesintroduktion och individuellt alternativ, och det är ett ganska omfattande arbete, men det har vi gjort ett antal år och har jättebra erfarenhet av det. Vi har ju bara ett program på skolan, hantverksprogrammet, men vi har väldigt många yrkesinriktningar inom hantverk.

– Vår studie- och yrkesvägledare arbetar med de ansök-

ningar vi får. Om hon upptäcker att ansökningarna inte stämmer med den information om elevens som finns i bilagorna från antagningsenheten är hennes uppgift att ringa runt till grundskolorna och få kompletteringar, säger Åsa Beckman, och fortsätter:

– Många grundskolor vill komma hit på studiebesök. För några år sedan öppnade vi för studiebesök hela tiden, men då hann vi inte göra något annat än visa upp skolan. Så nu har vi sagt att vi tar emot lite större grupper, men annars hänvisar vi till de öppna husen.

Hur går erbjudandet om introduktionsprogrammen till?

– Till programinriktat individuellt val söker man via antagningsenheten. Till yrkesintroduktionen och individuella valet söker man på bilaga och blir kallad till intervju. Det är alltid två personer från skolan med vid intervjuerna, och så ska eleven ha med sig en vårdnadshavare eller en annan vuxen.

Hur beslutas vilket program eleven ska gå på?

– När det gäller programinriktat individuellt val är det inga problem eftersom de bara saknar betyg i enstaka ämnen. Men om de ska gå yrkesintroduktion eller individuellt val

ser vi att det inte är så stor skillnad på programmen på den här skolan, eftersom vi bara har ett nationellt program. Gränserna blir inte så tydliga. Oavsett vad du ska gå måste du vara intresserad av en yrkesutbildning.

– Introduktionsprogrammen öppnar för att det ska bli mycket mer anpassat för den enskilda eleven. Vi bestämmer inte innan vilket program eleven ska gå, utan vi måste träffa eleven först och se vad de tänker och vill ha hjälp med, vad tänker de själva att de fixar? Beslutet sker i samråd med eleven och elevens vårdnadshavare.

Hur organiserar ni utbildningarna på de olika programmen så att de motsvarar heltidsstudier?

– Om man känner att man inte orkar så mycket teoretiska studier är man på en arbetsplats i stället, eller i verkstad. Så våra elever går på heltid. Vi har aldrig haft elever vid den här skolan som läser svenska två dagar i veckan, för här är de för att få en yrkesutbildning.

Hur upprättar ni elevernas individuella studieplaner?

– Vi tar fram dem i dialog med elev och föräldrar och reviderar dem efter hand. Det är inte alltid så att det man känner och tycker när man är sexton år i ettan är samma sak som man tycker när man arton i början på trean.

– I verkstäderna är det i dag ingen större skillnad på om du är IV-elev eller elev på det nationella programmet. Eleverna har sin studiegruppstillhörighet varannan vecka under år ett då de läser teoriämnen. Men de tillhör också en verkstadsgrupp och den är blandad med elever på det nationella programmet och IV-elever och våra verkstads-lärare har ingen aning om vem som är vad. Eleverna bryr sig inte. Vi har inte den uppdelningen här på skolan, fokus ligger på det praktiska lärandet, säger Åsa Beckman och fortsätter:

– Det teoretiska är väldigt individriktat. Om Stina känner att hon bara vill jobba med matte kan hon få göra det i flera månader. Men ramarna är väldigt tydliga – du ska infinna dig i klassrum tre klockan 8.30 på morgonen. Det kan stå svenska på schemat, men i den gruppen kan det vara tre elever som är i slutfasen av sin matte. Då tar matteläraren dem till ett annat rum.

Hur planerar ni att göra med de elever som hoppar av de nationella programmen?

– De flesta som hoppar av från Hantverksakademin gör det för att de upptäcker att de inte vill bli hantverkare. Då byter de till ett annat gymnasium, eftersom vi inte kan erbjuda en annan utbildning. Ibland handlar det om andra saker, då får man ta ett studieuppehåll och komma tillbaka senare.

Hur ser er planering ut för eleverna när det gäller övergången från programriktat individuellt val till det nationella yrkesprogrammet?

– Eleverna glider över. De kommer att gå kvar i sin studiegrupp. Det kommer att ske vid väldigt olika tidpunkter för olika elever. Vissa kommer att vara klara under hösten, och då fortsätter de bara sin utbildning. Tanken är att de inte ska behöva gå ett extraår eftersom de saknar så lite.

Hur samverkar ni med det lokala arbetslivet?

– Det gör vi hela tiden. Vi har en biträdande rektor vars huvudsakliga uppgift är att ha branschkontakter, säger Åsa Beckman. ●

Enzymer påskyndar kemiska reaktioner T.ex. nedbrytning av kolhydrater

Ett enzym som ser till att reaktionen kan
sönderdelas snabbt till glukos

Individuellt alternativ

Syftet med individuellt alternativ är att elever ska gå vidare till yrkesintroduktion, annan fortsatt utbildning eller till arbetsmarknaden.

Individuellt alternativ står öppet för ungdomar som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett yrkesprogram. Det står dock inte öppet för ungdomar som ska erbjudas språkintröduktion.

Om huvudmannen för utbildningen finner att det finns synnerliga skäl, får dock ungdomar som uppfyller behörighetskraven för ett yrkesprogram tas emot till individuellt alternativ. Med synnerliga skäl avses till exempel att en elev trots anpassningar och kraftfulla insatser från skolans sida står i begrepp att helt avbryta sina studier i gymnasieskolan och yrkesintroduktion eller individuellt alternativ framstår som de enda alternativen till detta.

Elever från grundsärskolan ska erbjudas individuellt alternativ om de vill det och om de bedöms ha förutsättningar att klara utbildningen.

Individuellt alternativ utformas för en enskild elev. Den närmare utformningen av utbildningen avgörs alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Inget hindrar dock att flera elever har en utbildning med samma innehåll.

Individuellt alternativ ska utformas utifrån elevens behov och förutsättningar. Utbildningen får innehålla grundskoleämnena som eleven saknar godkända betyg i och hela eller delar av kurser i gymnasiegemensamma ämnen och karaktärsämnen. Även andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik, får ingå i utbildningen.

FRÅGOR OCH SVAR

Vad menas med "andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling"?

Styrdokumentet anger inte vad som avses med detta. Enligt förarbetena till skollagen kan det till exempel vara olika former av motivationsinsatser. De eventuella insatser som planeras bör utgå från den enskilda elevens behov.

Kan elever från grundsärskolan gå på introduktionsprogrammen?

Ja, elever från grundsärskolan ska erbjudas yrkesintroduktion eller individuellt alternativ, om eleven önskar gå den utbildningen och kommunen bedömer att eleven har förutsättningar att klara utbildningen. Om en elev från grundsärskolan tas emot på något av dessa introduktionsprogram, kan dock eleven inte samtidigt vara mottagen i gymnasiesärskolan.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur arbetar ni för att identifiera elevens behov och förutsättningar? Hur kan det arbetet utvecklas?
- Vilka insatser som gynnar elevens kunskapsutveckling är aktuella hos er?
- Vem/vilka samarbetar ni med kring sådana insatser? Hur kan det samarbetet utvecklas?

Allt under ett tak

Tannbergsskolan i Lycksele är en ganska stor gymnasieskola i en liten kommun. Allt är samlat under samma tak. Fördelen med närheten är att det är lätt att göra individuella lösningar för eleverna.

På Tannbergsskolan är allt samlat under ett tak – förutom gymnasium finns även sfi, komvux och särvox. Sammanlagt går mellan 1 000 och 1 100 elever på skolan. I hela kommunen bor ungefär 12 000 personer.

I Lycksele finns två grundskolor och studie- och yrkesvägledarna vet ungefär vilka elever som riskerar att inte bli klara.

– Det är en stor fördel för oss att ha allt samlat i samma byggnad. Vårt mål är att eleverna innan sommaren ska få veta var de ska börja, så att de inte undrar "vad ska det bli av mig?", säger Bojan Nilsson som är rektor för introduktionsprogrammen på Tannbergsskolan.

Hur har ni planerat arbetet med de nya introduktionsprogrammen?

– Preparandutbildningen utgår från en ramtimplan så att eleverna kan läsa upp de ämnen de saknar behörighet i – för att ge möjlighet till ett nationellt program. Programinriktat individuellt val läses mot timplanen på det nationella programmet förutom de ämnen de inte klarat i grundskolan. De läser tillsammans med dem som går preparandutbildningen. Yrkesintroduktion läser eleverna mot ett nationellt program i så stor utsträckning som det är möjligt. Även där kan man läsa upp behörigheten tillsammans med preparandutbildningen, alternativt läsa mot anställningsbarhet. Individuellt alternativ kommer

att utgå från elevens förutsättningar och önskemål, och förbereder för fortsatta studier eller anställningsbarhet. Språkinstruktionen utgår från ramtimplanen – som ger eleven förutsättningar att bli behörig till ett nationellt program, och även de kan ha viss samläsning tillsammans med preparandutbildningen.

Hur samarbetar grundskolan och gymnasieskolan inför mottagandet på de olika introduktionsprogrammen?

– Vi har haft överlämnandekonferenser, där grundskolornas studie- och yrkesvägledare har fått berätta om de elever som kommer till oss. Då är all inblandad personal med – lärare, rektorer, skolsköterskor och kuratorer. Vi har även ett nära samarbete med habiliteringen, som är till för elever med olika funktionsnedsättningar. Vi samarbetar också mycket med den enskilda eleven.

– De individuella studieplanerna görs för varje enskild elev och utifrån vad eleven bedöms klara av och vilka godkända betyg eleven har, säger studie- och yrkesvägledaren Jim Berglund som också har en viktig uppgift när det gäller elever som vill hoppa av från ett nationellt program. Då har han vägledningssamtal med eleverna för att komma fram till varför eleven inte vill gå kvar. Att anpassa elevens individuella studieplan kan vara ett sätt att behålla eleven.

– Om de är behöriga tittar vi på om ett annat nationellt

program kan vara aktuellt, kanske något som de inte har tänkt på.

Språkinstruktionen är ofta första anhalt för dem som just kommit till Sverige. Eleverna ligger på väldigt olika nivå, så det är mycket individuellt hur elevernas utbildning planeras. Att skolan är så liten gör det lätt att göra individuella lösningar.

Hur planerar ni för fortsatta studier för elever på språkintroduktionen?

– Eleverna får en ramtimplan som är gjord för att förbereda för att studera på ett nationellt program. Under senare delen av utbildningen finns möjlighet att läsa preparandutbildningen för att kunna studera på nationella program. Det finns också möjlighet att studera moderna språk, säger Bojan Nilsson.

– Många av våra elever vill väldigt mycket, och fort ska det gå! Om de är intresserade av ett yrkesområde, till exempel omvårdnad, får de möjlighet att bara läsa svenska i karaktärsämnena inom vård och omsorg.

Yrkesintroduktionseleverna arbetar ofta nära de nationella yrkesprogrammen. Tannbergsskolan kan erbjuda de flesta yrkesprogram. Även på dessa program får man avgöra från elev till elev vilken inriktning som passar. En del vill kämpa på med studierna för att bli behöriga medan andra främst siktar på att bli anställningsbara och är inte så intresserade av att bli fullt behöriga. Ramtimplanen för yrkesintroduktionen kommer att ligga ganska nära det nationella programmets plan.

Hur samverkar ni med det lokala arbetslivet när ni planerar utbildningen på yrkesintroduktionen?

– Det gör vi bland annat via våra programråd där det ingår till exempel representanter från olika företag, fackliga företrädare, arbetsförmedlingen, yrkesvägledare och ibland även elever, säger Bojan Nilsson.

Individuellt alternativ är programmet för dem som behöver en särskilt anpassad utbildning. Ibland handlar det om att eleven har flera olika funktionsnedsättningar som skolan måste ta hänsyn till.

Hur gör ni för att identifiera elevens behov och förutsättningar?

– Vi har ofta tre–fyra träffar med eleven innan höstterminen startar då även personal från habiliteringen är med.

Hur planerar ni att övergången till fortsatt utbildning för elever som önskar det ska gå till?

– Det kan bli aktuellt med preparandutbildning för dessa elever, om de inte vill gå direkt mot anställningsbarhet. Vi visar också att det finns andra skolformer att läsa vidare inom, till exempel folkhögskola. Det är väldigt individuellt, säger Bojan Nilsson. ●

Språkintröduktion

Syftet med språkintröduktion är att ge invandrarungdomar som nyligen anlönt till Sverige en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket, vilken möjliggör för dem att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Huvudmannen får avgöra vad som menas med ”nyligen anlönt”. Enbart det faktum att en elev har invandrat bör emellertid inte ligga till grund för ett erbjudande om språkintröduktion.

Språkintröduktion står således öppen för ungdomar som nyligen har anlönt till Sverige och som inte har de godkända betyg som krävs för behörighet till ett nationellt program och som behöver en utbildning med tyngdpunkt i det svenska språket för att gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning.

Nyanlända elever som erbjuds språkintröduktion kan inte samtidigt erbjudas yrkesintröduktion eller individuellt alternativ.

Även nyanlända ungdomar kan ha kunskaper i svenska som motsvarar det som krävs för behörighet. I sådana fall kan de eleverna erbjudas utbildning på ett nationellt program eller, om eleverna är obehöriga till dessa, inom ett annat intröduktionsprogram.

I god tid inför mottagandet till språkintröduktionen ska huvudmannen göra en bedömning av elevens språkkunskaper. Vidare ska huvudmannen fortlöpande bedöma elevens kunskapsutveckling i övriga ämnen.

Språkintröduktion utformas för en enskild elev. Den närmare utformningen av utbildningen avgörs alltså inte i förväg och något ansökningsförfarande är inte aktuellt. Inget hindrar dock att flera elever har en utbildning med samma innehåll. Språkintröduktion ska innehålla undervisning i svenska eller svenska som andraspråk. I övrigt ska språkintröduktion utformas utifrån den bedömning av elevens språkkunskaper som har gjorts inför mottagandet. Språkintröduktionen ska dessutom innehålla de grundskole- och gymnasieämnen som eleven behöver för sin fortsatta utbildning och som eleven inte har godkända betyg i. Vidare får språkintröduktion även innehålla andra insatser som är gynnsamma för elevens kunskapsutveckling, exempelvis olika motivationsinsatser och praktik. Språkintröduktion får kombineras med svenskundervisning för invandrare.

FRÅGOR OCH SVAR

Hur länge kan en elev gå på språkintröduktion?

Det finns ingen angiven tidsgräns för språkintröduktionen. Istället är det en individuell bedömning av när eleven kan gå vidare till exempel till ett annat intröduktionsprogram eller till ett nationellt program. Språkintröduktionen syftar till att eleven snarast möjligt ska kunna gå vidare i gymnasieskolan eller till annan utbildning. Elever med ett annat modersmål har rätt till studiehandledning på sitt modersmål, vilket kan underlätta för eleven i de fortsatta studierna.

Hur kan kartläggningen av elevens tidigare ämneskunskaper gå till?

För att få en så god bild som möjligt av elevens kunskaper är det angeläget att klass- och ämneslärare samarbetar med modersmålsläraren eller den lärare som ger studiehandledning på modersmålet. Eleven och skolan behöver tid för att eleven ska kunna visa sina kunskaper och för att skolan ska kunna dokumentera dem. Kartläggningen kan inte ske vid något enstaka tillfälle utan måste genomföras stegvis.

Nyanlända elever kan ofta ha goda eller mycket goda kunskaper i såväl teoretiska som praktisk-estetiska ämnen. Att få sina kunskaper erkända och bedömda genom att få betyg i ett eller flera ämnen, även om man inte behärskar det svenska språket, är en viktig bekräftelse på att det man kan har ett värde. I arbetet med att validera elevens kunskaper gentemot de nationella målen är modersmålsläraren en betydelsefull samarbetspartner till ämnesläraren.

DISKUSSIONSFRÅGOR

- Hur gör ni bedömningen av elevernas kunskaper i svenska språket och i andra ämnen? Hur kan ni utveckla det arbetet?
- Hur planerar ni elevernas fortsatta studier?
- Hur gör ni en fortlöpande bedömning av elevens kunskapsutveckling i olika ämnen? Hur kan ni utveckla det arbetet?
- Hur kan ni organisera utbildningen på språkintröduktionen så att eleverna har möjlighet att läsa andra ämnen än svenska som andraspråk?
- Hur gör ni bedömningen att eleven kan gå vidare i gymnasieskolan, till exempel till ett annat intröduktionsprogram?

Ett strukturerat språkbud i svenska

Eleverna kommunicerar på svenska hela dagarna och de undervisas i ett delkurssystem där de bearbetar språket efter en viss struktur. Det är biträdande rektor Lennart Holmboms beskrivning av verksamheten i Stockholm dit gymnasieungdomar som behöver lära sig det svenska språket kommer.

I ett höghus ett stenkast från Liljeholmens tunnelbana i Stockholm är det förmiddagsrast. I korridoren sex trappor upp väntar eleverna på nästa lektion.

– Det är lugnt här. Vi har elever från jordens alla hörn. De allra flesta kommer från ordnande förhållanden, andra elever har flytt från olika krishärddar. Men det verkar som om ungdomarna ser framåt mot de möjligheter som finns. Sedan finns ju de som mår dåligt, och då har vi kuratorer som kan ordna annat stöd till eleverna. Dessutom har vi en skolsköterska ett par dagar i veckan, säger Lennart Holmbom.

I och med de nya introduktionsprogrammen kommer det här gymnasiet att byta namn, men eftersom detta namn ännu inte är bestämt kommer det i denna artikel att kallas för IVIK. IVIK är en verksamhet som tar emot alla nyanlända invandrar- och flyktingungdomar i åldrarna 16 till 20 år. Dessutom får asylsökande mellan 16 och 18 år studera här.

Det första eleverna får göra när de kommer till IVIK är ett test.

– Tidigare har vi bara kollat hur många år de har gått i skola, vilket som är deras hemspråk, hur de skriver och räknar, men inte så mycket mer. Nu tänker vi ha samma

test, men under första terminen kommer vår studie- och yrkesvägledare att plocka ut eleverna en och en och göra en fördjupad kartläggning. Studie- och yrkesvägledaren kommer både att titta på skolbakgrund, praktisk erfarenhet och annat som kan ha betydelse för studierna. Om eleverna har betyg med sig ser vi till att en validering görs direkt vid start. Allt som de har gjort som kan komma till nytta i det nya introduktionsprogrammet ska komma upp på bordet. Utifrån kartläggningen ska studie- och yrkesvägledaren upprätta en studieplan tillsammans med elev, vårdnadshavare och elevens mentor.

Utifrån testet delas eleverna in i basgrupper (klasser) anpassade till deras skolbakgrund och förkunskaper – här finns såväl elever som är analfabeter som de som redan är klara med gymnasiet i sitt hemland. Läraren i basgruppen fungerar som mentor för eleven hela studietiden. Förutom i basgruppen studerar eleverna svenska i ett delkurssystem bestående av delkurser på olika språknivåer. Delkurserna är sexveckorskurser anpassade för elevers olika behov. I varje delkurs är kursens innehåll och elevens studiemål efter sex veckors studier beskrivet. Eleverna kan studera i olika studietakt och på olika nivå. I delkurserna ingår även SO- och NO-block med fokus på ämnesspråket. En elev med kort skolbakgrund läser en

delkurs med enklare texter, medan elever med längre skolbakgrund läser två kurser på sex veckor med lite svårare texter. Eleverna har från början fått veta vad som är målen för deras delkurser. Då kan till exempel en elev som tillfälligt mår dåligt växla ner tempot en period.

– På skolan finns ett elevstödsteam där det ingår elevassistenter, speciallärare och fritidsledare. De stöttar elever under lektionstid. Dessutom samarbetar de med lärare och annan personal på raster och i matsalen vid lunchtid.

IVIK genomför ett databaserat så kallat SVA-test, där hörförståelse, läsförståelse, skriv- och talkunskaper mäts. I dag har man i uppdrag att göra detta test på alla elever från förberedelseklasser i årskurs 9 och alla elever som studerat på dagens IVIK, det vill säga alla elever som ska börja på språkintrouktion nästa läsår.

– SVA-testet är ett nätverksbaserat test i svenska som andraspråk med uppgifter på flera språknivåer. Man måste klara en nivå för att få fortsätta på nästa. När man inte klarat en viss nivå avslutas testet, förklarar Lennart Holmbom.

Testet ger varje elev en profil, med en nivå på elevens språkfärdigheter utifrån den gemensamma europeiska referensramen för språk och när eleven sedan kommer till ett gymnasium vet lärarna att det här är en elev som har kunskaper på "B1.1"-nivån eller "A2.2"-nivån när de ska arrangera sina språkintrouktionsgrupper. Mottagande skola har tillgång till testprofilen via ansökningssystemet när eleven börjar i en ny skola.

– Det finns många poänger med att ha ett nätverksbaserat test. Även Göteborgs kommun använder SVA-testet och det gör att vi och Göteborg skulle kunna jämföra resultat. Vi får samma bedömningsnivåer och därmed ett gemensamt språk när det gäller bedömning. ●

Kommunens skyldighet att anordna utbildning på introduktionsprogram

Hemkommunen ansvarar för att alla ungdomar i hemkommunen som uppfyller behörighetsvillkoren till respektive introduktionsprogram erbjuds preparandutbildning, yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintröduktion. En kommun eller landsting som anordnar ett yrkesprogram får även anordna programinriktat individuellt val som är inriktat mot programmet.

Hemkommunen ansvarar även för att vissa ungdomar som inte uppfyller behörighetskraven till introduktionsprogrammen ändå erbjuds sådan utbildning. Dit hör elever från grundsärskolan som önskar gå yrkesintroduktion eller individuellt alternativ i gymnasieskolan. Kommunen ska då bedöma om eleven har förutsättningar att klara av den aktuella utbildningen. Prövningen ska utgå dels från elevens förutsättningar mot bakgrund av dennes utvecklingsstörning och hur denna har påverkat skolgången i grundsärskolan, dels från de krav som den önskade utbildningen kan förmodas ställa på eleven.

Hemkommunens ansvar betyder inte att kommunen alltid själv måste anordna utbildningen. Två av introduktionsprogrammen, programinriktat individuellt val och yrkesintroduktion, kan utformas för en grupp elever vilket betyder att det blir möjligt för en elev att söka utbildningen och den kan finnas med i det utbud som huvudmannen erbjuder eleverna. Hemkommunen kan då det gäller dessa program fullgöra sin skyldighet genom ett samverkansavtal med en annan kommun eller ett landsting, vilket innebär att denna huvudman ska ta emot behöriga sökande.

När det gäller utbildningar som är utformade för enskilda elever, och alltså inte är sökbara, kan en kommun fullgöra sitt ansvar genom att åta sig att stå för kostnaderna för en utbildning som eleven får i en annan kommun eller ett landsting.

Ett landsting får komma överens med en kommun om att anordna yrkesintroduktion och individuellt val. Dessutom får landstinget anordna programinriktat individuellt val inriktat mot ett yrkesprogram som anordnas av landstinget.

INTERKOMMUNAL ERSÄTTNING

Det är frivilligt för kommunen eller landstinget som anordnar ett introduktionsprogram att ta emot en sökande som inte hör hemma i kommunen eller samverkansområdet. Detta innebär att det inte finns en generell rätt för ungdomar att bli mottagna i en annan kommun än hemkommunen. När det gäller ersättningsfrågan regleras den interkommunala ersättningen för preparandutbildningen och programinriktat individuellt val. För övriga introduktionsprogram lämnas ersätt-

ningsfrågan oreglerad, det vill säga det är upp till hemkommunen och den mottagande kommunen att komma överens om beloppet.

För preparandutbildningen ska ersättningen bestämmas efter samma grunder som kommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna preparandutbildningen.

Interkommunal ersättning när det gäller programinriktat individuellt val ska bestå av två delar. Den ena omfattar den del av utbildningen som motsvarar det yrkesprogram som utbildningen riktas mot. Den andra delen är ersättning för det stöd som eleven behöver för att uppnå behörighet för yrkesprogrammet. Denna del ska utgå under högst ett år och bara så länge eleven går på ett programinriktat individuellt val. Skolverket får meddela föreskrifter om den delen av ersättningen. Om eleven övergår till ett yrkesprogram ska bidraget istället utgå enligt reglerna för nationella program

Fristående huvudman

För att en fristående skola ska få anordna preparandutbildning, individuellt alternativ och språkinträdning måste skolan även anordna utbildning på ett nationellt program.

För att få anordna programinriktat individuellt val krävs att skolan anordnar det yrkesprogram som valet är inriktat mot, i likhet med vad som gäller för offentliga skolor. För att få anordna yrkesinträdning krävs att skolan även anordnar något yrkesprogram, vilket som helst.

En fristående skola kan alltså inte erbjuda inträdningprogram som skolans enda utbildningsform.

För preparandutbildning och programinriktat individuellt val gäller att den fristående skolan är skyldig att ta emot alla ungdomar som har rätt till den sökta utbildningen. Däremot kan huvudmannen behöva göra ett urval bland de sökande om antalet platser är färre än antalet sökande.

För yrkesinträdning, individuellt alternativ och språkinträdning gäller att den fristående huvudmannen bara är skyldig att ta emot elever om man har kommit överens med elevens hemkommun om betalning för utbildningen.

BIDRAG FRÅN HEMKOMMUNEN

Preparandutbildning

För preparandutbildningen ska hemkommunen lämna bidrag till huvudmannen för varje elev vid skolenheten som var behörig för utbildningen när den påbörjades. Bidraget består av ett grundbelopp och eventuellt ett tilläggbelopp.

Grundbeloppet ska beräknas efter samma grunder som hemkommunen tillämpar vid fördelning av resurser till den egna utbildningen, det vill säga enligt samma modell som för nationella program. Alla kommuner förutsätts erbjuda preparandutbildning så därför finns inte någon regel om vad som gäller om hemkommunen inte erbjuder utbildningen. Kostnaderna utgår från de i skollagen angivna kostnadsslagen.

Precis som för nationella program gäller att hemkommunen inte är skyldig att betala tilläggsbelopp för en elev i behov av särskilt stöd, om betydande ekonomiska eller organisatoriska svårigheter uppstår för kommunen. Det kan till exempel vara om kommunen byggt om en skola för att göra den tillgänglig för elever med en viss funktionsnedsättning. I ett sådant fall kan kommunen neka att betala för att den fristående skolan ska göra samma ombyggnad.

Huvudmannen för en fristående skola behöver inte ta emot en elev i behov av särskilt stöd om stödbehovet är så omfattande att hemkommunen inte är skyldig att lämna bidrag för det särskilda stödet. Om hemkommunen lämnar bidrag för det särskilda stödet så ska den fristående skolan vara öppen även för en sådan elev.

Om huvudmannen anser att bidraget som lämnas är otillräckligt med hänsyn till stödbehovets omfattning, kan hemkommunens beslut överklagas till allmän förvaltningsdomstol.

Programinriktat individuellt val

För programinriktat individuellt val gäller att hemkommunen ska lämna bidrag till den fristående skolan för varje elev som var behörig för utbildningen. Bidraget ska bestå av två delar. Den ena omfattar den del av utbildningen som motsvarar det yrkesprogram som utbildningen riktas mot och består av ett grundbelopp och eventuellt ett tilläggsbelopp. Den andra delen är ersättning för det stöd som eleven behöver för att uppnå behörighet för yrkesprogrammet. Denna del får den fristående skolan under högst ett år och bara så länge eleven går på ett programinriktat individuellt val. Om eleven övergår till ett yrkesprogram får den fristående skolan istället bidrag enligt reglerna för nationella program.

Yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion

Beträffande yrkesintroduktion, individuellt alternativ och språkintroduktion behöver den fristående skolan inte ta emot eleven om man inte är överens om det bidragsbelopp som hemkommunen ska betala. Bidraget storlek regleras därför inte i lagen.

Självkänsla och motivation för ett lyckat resultat

Pia Blixt Grahn, rektor för introduktionsprogrammen på Sydsåkanska gymnasiet i Ystad, lyfter fram hur viktigt det är med självkänsla och motivation för eleverna.

På Sydsåkanska gymnasiet i Ystad är personalen van vid att ta emot elever som behöver språkintröduktion.

– Det handlar om att hitta hjärtat i vad som engagerar ungdomarna, säger rektor Pia Blixt Grahn och berättar om ett projekt som gjordes för att motivera nyanlända elever att lära sig svenska. Det ledde till en kokbok där recept från elevernas hemländer varvas med korta presentationer av eleverna, som kommer från bland annat Irak, Somalia, Thailand och Serbien.

Arbetet med de nya introduktionsprogrammen har pågått i flera år. En del av planeringen som pågår nu handlar om att försöka beräkna hur många elever som kommer att gå på Sydsåkanska gymnasiet. De elevkullar som börjar gymnasiet i höst är förhållandevis små.

– Det gäller framför allt att se hur många i årskurs nio som är behöriga. Vi har ansökt hos Skolverket om statsbidrag för sommarskola så att fler får möjlighet att läsa in sina betyg.

– Eleverna är långt ifrån lika och det skiftar ju från år till år vilka elever vi har. Inför skolstarten intervjuar vi eleverna och frågar: Vad är din starka sida och vad har du kanske inte lyckats så bra med?

Under våren har Sydsåkanska gymnasiet bjudit till en informationsträff för alla som arbetar med elever som kan

tänkas behöva gå introduktionsprogrammen, till exempel speciallärare och kuratorer. Om personalen på grundskolan märker att en elev riskerar att inte få godkända betyg uppmanas de att förbereda eleven.

Det är en utmaning för personalen att locka dit skoltrötta ungdomar.

– Vi försöker få in dem i skolan genom att skapa relationer med dem. Samtidigt ska vi komma ihåg att vi inte är socialarbetare, säger Pia Blixt-Grahn.

Att läsa in sina grundskolebetyg räcker inte alltid för heltidsstudier, men studierna ska vara på heltid. Elevernas scheman blir därför individuella och är ofta beroende av vilka behov och intressen varje elev har. En viktig poäng för att tiderna inte ska bli alltför oregelbundna är att skolan ska starta på morgonen.

– Vår personal har dubbla behörigheter så eleverna har möjlighet att läsa gymnasiekurser och grundskoleämnen samtidigt. För vissa elever med intresse för ett visst yrke kan vi välja att fokusera på karaktärsämnena. För en del elever är det viktigast att få möjlighet att bli anställningsbara, säger Pia Blixt Grahn.

På Sydsåkanska gymnasiet finns redan i dag varianter på såväl individuellt alternativ som yrkesintröduktion. Yrkesintröduktionen finns i en praktisk enhet på skolan

och även kärnämnen har tydlig koppling till det praktiska arbetet. Fordonsintroduktionen kan förutom kurser i verkstadsarbete och kärnämnen, innehålla handelskurser. Andra praktiska kurspaket som skolan erbjuder är naturbruk, restaurang och livsmedel, hotell och turism, samt industriprogrammet. Alla dessa har en tydlig koppling till de nationella programmen.

För att elever i behov av särskilt stöd ska kunna ta sig vidare efter introduktionsprogrammet samverkar gymnasiet med bland andra arbetsförmedlingen, folkhögskolor och komvux. De elever som kommer från grundsärskolan och exempelvis vill gå på yrkesintroduktionen erbjuds en "prova på-verksamhet", och det är elevens individuella förmåga och intresse som är styrande.

– Mellan de fem introduktionsprogrammen krävs stor samverkan, och studie- och yrkesvägledaren har en viktig roll, säger Pia Blixt Grahn och tillägger att personalen på Sydsåkånska gymnasiet arbetar mycket med värdegrundsfrågor.

– Vi diskuterar frågor som: hur vill du bli bemött och hur ska du bemöta andra? Vi utvärderar också våra utbildningar, och eleverna får säga vad de tycker om sina lärare.

– Vi diskuterar med personalen: Hur är din roll, vilken är din uppgift som lärare? Vi tränar också eleverna i social kompetens. ●

Dokument efter utbildningen

Efter att en elev har avslutat utbildningen på ett introduktionsprogram ska eleven få ett gymnasieintyg. Gymnasieintyget ska visa vilken utbildning en elev har fått. Samtliga betyg som eleven har fått ska också framgå av intyget.

En elev som genom studier på ett introduktionsprogram har fått betyg i ett av grundskolans ämnen ska få ett nytt slutbetyg från grundskolan. Det är rektor i gymnasieskolan som utfärdar det nya slutbetyget.

Om en elev på ett introduktionsprogram har läst ett grundskoleämne utan att få ett godkänt betyg, ska eleven få en skriftlig bedömning av sin kunskapsutveckling i det ämnet.

Om en elev avbryter sin utbildning på ett introduktionsprogram ska eleven få en sammanställning av de delar av utbildningen som eleven har fullföljt.

FRÅGOR OCH SVAR

Hur ska gymnasieintyget se ut?

Skolverket kommer att ta fram föreskrifter om utformningen av gymnasieintyget.

Behörighet för lärare på introduktionsprogrammen

För att vara behörig att undervisa i *grundskolans* ämnen på introduktionsprogrammen krävs en ämneslärarexamen med inriktning mot arbete i grundskolans årskurs 7–9. En lärare med annan examen och som har kompletterat den med ämnesstudier om 45-90 högskolepoäng beroende på ämne är också behörig.

För att vara behörig att undervisa i *gymnasieskolans* ämnen på introduktionsprogrammen krävs samma utbildning som för att undervisa i gymnasieskolans ämnen på de nationella programmen.

På www.skolverket.se/lararlegitimation finns mer information om behörighet och lärarlegitimation.

Läs mer

Förordning om behörighet och legitimation för lärare och förskollärare och utnämning till lektor. SFS 2011:326.

Gymnasieförordningen. SFS 2010:2039.

Myndigheten för skolutveckling (2005). *Vid sidan av eller mitt i?*

Promemoria U2009/5552/G (2009). *Särskilda program och behörighet till yrkesprogram.* Utbildningsdepartementet.

Regeringens proposition 2009/10:165. *Den nya skollagen – för kunskap, valfrihet och trygghet.*

Skollagen. SFS 2010:800.

Skolinspektionen(2009). *Utbildning för nyanlända elever – rätten till en god utbildning i en trygg miljö.*

Skolinspektionen(2009). *Varannan i mål. Om gymnasieskolors (o)förmåga att få alla elever att fullfölja sin utbildning.*

Skolverket (2007). *Heltid och resursförstärkning - Utvecklingen av individuella program.*

Skolverket (2010). *Risk för IG.*

Skolverket (2008). *Allmänna råd för utbildning av nyanlända elever.*

Skolverket (2008). *Studieavbrott och stödinsatser i gymnasieskolan.*

Skolverket (2009). *Skolan och Aspergers syndrom.*

Skolverket (2008). *Med annat modersmål.*

Skolverket (2011). *Greppa språket! Ämnesdidaktiska perspektiv på flerspråkighet.*

Vetenskapsrådet (2010). *Nyanlända och lärande.*

ELEKTRONISKA RESURSER

<http://modersmal.skolverket.se/>

www.skolverket.se/nyanlanda

I den nya gymnasieskolan finns fem introduktionsprogram för de elever som inte är behöriga till ett nationellt program. Tanken med introduktionsprogrammen är att de ska leda till fortsatta studier eller underlätta för ungdomar att etablera sig på arbetsmarknaden.

Det här stödmaterialet tar upp de bestämmelser som styr utbildningen och innehåller dessutom ett antal reportage om olika skolhuvudmäns planering och genomförande av introduktionsprogrammen.

Stödmaterialet vänder sig i första hand till skolhuvudmän, skolchefer och rektorer men även till andra som arbetar med introduktionsprogrammen. Det syftar till att ge fakta, idéer och inspiration i det fortsatta arbetet.

Skolverket

www.skolverket.se